

Szent László alakja az első magyar tallérokön.

I. László, szentté avatott magyar királyunk alakja tudvalevően Nagy Lajos aranyforintján tűnik fel legelsőben, s innen kezdve II. Ulászló tallérveretéig, s azután is, mindenhol álló és csak apró részleteiben változó alakjában alkalmazzák pénzverőink. Ez a régi formákhoz való merev ragaszkodás nem csak jellemző Magyarország középkori, de különösen a vegyes házból származott királyaink pénzverésében, de tanúbizonysága annak is, hogy nálunk az éremvésők, ha az ötvösök sorából kerültek is ki, semmiesetre sem tarthattak számot az önálló, tehetséges és alkotó művész babérjaira. A maradiság és folytonos utánzás egyrészt kényelmes az éremvésőre, másrészt *czéloz is* a forgalomban szükséges megszokottságra, de művészeti szempontból egy olyan emlékcsoportot teremt, melynek kevés kivétellel, — talán a Róbert Károly alatti átmeneti időszaktól eltekintve, — minden sajátossága a kereszték, címérképek, Szűz Mária képek változataiban merül ki. Eltűnnek az Árpádok alatt felhasznált motívumok sokaságai, a részben román ízlésű éremképeket merev, gótikus formák váltják fel, anélkül azonban, hogy a fentebb idézett motívumokon kívül másat is alkalmaznának.

Mikor tehát külföldi mintára II. Ulászló 1499-ben próbaképen kivereti az első magyar tallért, ennek éremképein sem fog a vizsgáló a szent lovas alakján kívül, valami olyan újat, olyan művészt találni, melynek teréről pedig ez a nagyobb és ujdonságában érdekes forma, szinte önként kínálkozik, legfeljebb csak gondosabb és az alak nagyságához mértén lehetővé vált részletesebb kidolgozást.

Ismeretes, hogy Zsigmond főherceg a tiroli Hall-ban verette 1484-ben az első tallért s 1486-ban e tallérveretek egyikén egy vértezett lovas (torna-lovas) alakja látható. A tallérforma mihamar divatossá válik s 1499-ben II. Ulászló magyar király is próbát tesz ilyen pénzek kibocsátásával. A forrás tehát, honnan az első magyar tallért származtatjuk, nyilván szembeötlő. A tallér bélyegzőjének kivésésével megbízott mester a tallér egyik oldalát a szokásos címer paizszsal tölti be, mellé adván a lombdíszeket, s a másik oldalra a tiroli mintához hasonlóan, lovas alakot helyez, és pedig Szent László lovas-alakját. (dr. Réthy László. Corp. Nun. Hung. II. 226.) Ha a legelső, 1499 évi kibocsátási tallért nézzük, észrevehetjük, hogy Szent László glóriás arcza s alakja, egészen a derékig, majdnem szembe néző és nem más, mint az ismert aranyforintok képeinek lemásolása; bár gondosabb, művésziesebb kivitelben. A harci balta ugyanaz és éppen úgy a köriratba hajlik s a

köpenynélküli pánczélat kerek vállpánczélját a C. N. H. II. 257. sz. a. évszámnélküli aranyán szintén feltalálhatjuk, de ott van a tiroli mintán is. Elsőben látjuk itt a kereszt alakú *egész* kardot, a köpenynélküli teljes pánczél, a sarkantyút, melyeknek alkotásában, bár a külföldi minta nyomait nem téveszthetjük szem előtt, — a pénzverő vésnöke újat alkotott. Szent László itt egyenesen ül a nyeregben s a lábai éppen úgy feszülnek le a kengyelbe, akár a tiroli képen. Az évszám (1499) itt is a ló alatt van A ló vért nélküli, felszerszámozott és mindenestre jobb munka, mint az 1486-iki tiroli tallér lova.

Behatóbb részletezés nélkül is láthatjuk, hogy a tallér bélyegzőjét készítő mester csak a szentnek lóraültetésében utánozza mintáját s a szent alakját, legnagyobb részt, legalább is a mellig, hazai, megszokott formából veszi. Az 1500 évi, Turzó János körmöczi kamara-gróf nevével (KREMITZ—TVRSO) jelzett tallér (C. N. H.: 267 A.) valószínűen más mester kezemunkáját mutatja. A címer szabatosabb, a lovas képe művésziesebb, a ló alakja biztosabban van megrajzolva, több az egész éremképben az élet, a mozgás, s bár a régi nyomon halad, a munka közelébb esik a művészethez, mint a mesterséghez. A további veretek (1500—1504. C. N. H.: 267 B. 268.), a lovat nem ugró, de vágató alakban mutatják. Szent László hosszú nyelvű harcziballát tart a kezében s a mezőt díszes lilium ornamentum ékesíti. Az 1506-i, ismét más típusú (C. N. H.: 269. A. B. C.) veretknél Szent László a bárdot a feje fölé emeli, lesújtásra készen, miből fejlettebb művészet és alkotó tehetség olvasható ki. (A. C. N. H.: 269 c. tallérján a lovas alatt, a lilium diszben egy S betű van, talán a véső nevének kezdőbetűje?)

Az első, 1499-i tallér kivételével, a többin Szent László fölött a köríratban Szűz Mária képe van beillesztve.

A magyar pénzverés művészetét az általánosan divatozó ízlés csak nagyjából, főformáival érinti. Nálunk, Magyarországon, sohasem áll az ötvös művészettel olyan szoros kapcsolatban, mint például éppen Erdélyben és ez nagyobb műveknél sajátosan jellemző is. Hasztalan igyekszünk az építészeti, szobrászati vagy más emlékeket érmeink képeivel egybevetni, csak a legnagyobb általánosságok azok, melyek a behatásokban megnyilvánulnak. Ha nem is várjuk azt, hogy éremvésőink a rendelkezésükre álló kis területen koruk művészetét adják, vagy a használati pénzek művészi színvonalát a kisplasztikáig emeljék, — mint éppen a II. Ulászló-féle emlékéremszerű tallérnál — mindenestre nagyobb művészetet kellene feltételeznünk. Legalább is az 1499 évi tallérnál nem az emlék-érmét készítő s újat teremtő művészre, de a pénzverő ház levegőjében felnőtt s a kész formákból táplálkozó mesterre kell gondolnunk.

Kolozsvári Márton és György díszes műve, Szent László lovaszobra, melyet 1390-ben állítottak fel Nagyvárad piacán, mesteri mintául szolgálhatott volna téma szegény éremvésőinknek. E szobor rajzát igaz csak a gyöngye Houfnagel-féle vázlatból ismerjük, de azok a művészek, kik a prágai Szent György lovas-szobrát megalkották, nagy királyunk kápmását bizonyára még nagyobb művészettel mintázhatták. A magyar arany Szent László alakja semmiesetre sem lehet e szobor mása, mert jóval előbb kialakult már a Nagy Lajos pénzein; nyilvánvalóan az utánzott firencei arany védőszentjének mintájára.

Az első magyar tallérnál tehát csak az ősi megszokottságban s a tiroli mintában lehet a forrást keresnünk, honnan az éremvéső dolgozott.¹ Az 1499-i tallér összeállított alakja mutatja a későbbi évek vereteinek fejlődési útját, hol fejlettebb, gondosabb kidolgozást, életteljesebb felfogást s legalább a részletekben önállóbb művészi tehetséget állapíthatunk meg.

Dr. Pósta Béla mondotta nekünk a tavaí kolozsvári régészeti tanfolyamon, hogy: a román és gót stílusban képletekké válnak az ábrázolatok, az eszmék; babonás tiszteletből másolták tovább úgy, például a szentet, mint azt gyerekkorukban megszokták. Ha látták, érezték volna is az ellenkezőjét, másképen tenni nem tudtak.

Jelen írásom célja: keresni e tétel igazságát a legelső magyar tallérnál.

Leszih Andor.

¹ II. Ulászlóig, — I. Ulászló litvániai lovag címereképeitől eltekintve (C. N. H. II. 145 A-C.), mindösszesen 4 magyar pénzen látunk egész lovasalakot IV. Béla, Kún László, III. Endre és Venczel pénzein (C. N. H. 275/6, 335, 380, 382 sz.)